

Madai Sándor¹

Elmélkedés egy bűncselekmény jogi tárgyáról: a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása

Az Ünnepelt jogalkalmazóként és tudományos kutatóként egyaránt sokat tett az ifjúság védelméért. Jelen tanulmánnyal tisztelgek e munkássága előtt (is), és kívánok boldog születésnapot, erőt, egészséget!

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 210. §-a tartalmazza a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása nevű bűncselekményt. A tényállás mögött meghúzódó, ismerni vélt – a büntetendőség kereteit meghatározó – jogpolitikai koncepció helyes és támogatandó. Az a magatartás, amely akadályozza a gyermek és a kapcsolattartásra jogosult szülő közötti harmonikus kapcsolat kialakítását, fenntartását, a gyermek egész további életére kihatóan komoly lelki válságot okozhat, káros hatással lehet a kiskorú lelki egészségére, erkölcsi fejlődésére, szociális készségeinek kialakulására.²

Ez azonban nem egyértelmű, és csupán első pillantásra tűnik kézenfekvőnek, mint primer jogi tárgy.³ Kétségtelenül helyes megközelítés, hogy elsősorban

¹ Habilitált egyetemi docens, tanszékvezető, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék; Nemzeti Köszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Büntetőjogi Tanszék. Kapcsolat: madai.sandor@law.unideb.hu.

² A Btk. részletes indokolása.

³ Annak megítélése, hogy szükséges-e jelen esetben a büntetőjogi fenyegetés, nem tűnik vitatottnak. Azonban a büntetőjog lényegét illetően minden korban szem előtt kell tartanunk Tóth Mihály gondolatait: „Nem könnyen megválaszolható kérdés: mi várható el valójában a harmadik évezred modern jogállami büntető kódexeitől? Képesek-e a hihetetlenül felgyorsult világban ma is korszerű, időtálló értékeket hordozni, közvetíteni és megőrizni? Megoldható, megoldandó-e, hogy egyszerre demonstráljanak és fenyegetsenek, hogy létükkel és alkalmazásukkal is hasznosnak? Ha kell, általános értéktételeként, ha szükséges, súlyos konkrét ítéletek formájában is. S a kérdések sora folytatható. Hol húzhatjuk meg a helyes határt, mi tartozik a büntetőjogra, s mikor elég a büntetőjogi fenyegetettség helyett más, esetleg enyhébb, de akár hatékonyabb eszközök igénybevétele? A negatív értékelést érdemlő élethelyzetek sokszínűsége, változatossága felmentést adhat-e a szabályozási szintek, szabályozási módok szándékos vagy gondatlan elvételére?” Tóth Mihály: A precedensek csapdái. In Madai Sándor – Pallagi Anikó – Polt Péter (szerk.): *Sic itur ad astra. Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 515.

a gyermek fejlődését helyezzük a középpontba. Ez a szemlélet tükröződik például Blaskó Béla,⁴ Görgényi Ilona,⁵ Márki Zoltán,⁶ Lajtár István⁷ és Csapucha Bernadett⁸ munkáiban. Azonban e megközelítés – valljuk meg – kissé leszűkítőnek tűnik. Nem azért kell védenünk a kapcsolattartást, mert az kizárólag a gyermek érdekét szolgálja. Ezért kell elsősorban védenünk. Azonban – jellemzően – fontos a kapcsolattartásra jogosult másik személynek is. Sokan ismernek olyan sorsokat, amelyek a gyermekkel való egyre növekvő érzelmi távolságból kiindulva vezetnek tragikus élethelyzetekhez, kóros szenvedélyek kialakulásához, fokozódásához vagy éppen ismételt megkezdéséhez. Ebből kiindulva pedig ugyanolyan – vagy legalábbis majdnem ugyanolyan – fontos a jogosult személy kapcsolattartáshoz fűződő jogának érvényesülése. Kétségtelenül igaz az természetesen, hogy egy gyermek, tinédzser – de a tényállásból következően mindenképpen kiskorú – valószínűleg nehezebben képes feldolgozni az – egyébként vágyott – kapcsolattartás elmaradásából eredő hiányt. Azonban nem mondhatunk le a kapcsolat „másik végén” lévő személyről sem, s nem tehetünk úgy, mintha az ő személyére ilyen magatartások nem gyakorol(hat)nának hatást. Annál inkább helyénvalónak tűnik ez az álláspont, mert a jelen tényállást tartalmazó törvénybeli fejezet (XX. fejezet) „A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények” címet viseli, tehát maga a jogalkotó a család elleni irányultságra is figyelemmel lehetett (volna) az indokolásban, s erre is célszerű utalni. Hangsúlyozzuk: a tényállás viszonyában nem lehet elvitatni a kiskorú érdekeinek elsőbbségét, de helytelennek tűnik kizárólag arra helyezni a hangsúlyt. A kérdés már csak annyi, hogy a család és a kapcsolattartásra jogosultak köre – a kiskorún mint külön nevesített személyen kívül – mennyire esik egybe?

Tény, hogy a család pontos jogi meghatározása a jogalkotás mellőzött területei közé tartozik – talán nem véletlenül.⁹ E helyütt nem kívánunk kitérni a különböző tudományterületek által megalkotott – jogászok számára kevés biztos támpontot nyújtó –, olykor egymástól eltérő elemeket tartalmazó definiálási kísérletekre, mivel nem erre irányul jelen vizsgálódás, azonban a címben

⁴ Blaskó Béla: Btk. XX. Fejezet – A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In Blaskó Béla (szerk.): *Büntetőjog. Különös rész I.* Budapest–Debrecen, Rejtjel, 2018. 201.

⁵ Görgényi Ilona: XX. Fejezet – A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In Horváth Tibor – Lévy Miklós (szerk.): *Magyar büntetőjog. Különös rész.* Budapest, Wolters Kluwer, 2013. 212.

⁶ Márki Zoltán: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In Kónya István (szerk.): *Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára.* Budapest, HVG-ORAC, 2016. 787.

⁷ Lajtár István: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In Polt Péter (szerk.): *Új Btk. kommentár.* Budapest, NKTK, 2013. 62.

⁸ Csapucha Bernadett: Büntetőjogi beavatkozás a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása esetén. *Iustum Aequum Salutare*, 16. (2020), 2. 135.

⁹ Csink Lóránt: Házasság és család. *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, 2018.

megjelölt tényállás jogpolitikai hátterének az eddigiekhez képest reményeink szerint kissé talán árnyaltabb bemutatásához utalnunk kell néhány kapcsolódási lehetőségre, már amennyiben az erre vonatkozó különböző jogi normák ezt lehetővé teszik.¹⁰ Eligazodási törekvésünk kiindulási pontjaként szolgál az Alaptörvény L) cikkének (1) bekezdése, amelynek értelmében Magyarország védi a házasság intézményét mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának lételemét. A hivatkozott rendelkezés elsőként a házasságot említi – mint férfi és nő életközösségét –, majd külön a családot – mint nemzetfennmaradási lételemet. Vajon a sorrend jogalkotói értéksorrendet is tükröz, vagy ekként nem értékelendő-értékelhető? A normaszöveg nyelvtani értelmezéséből kitűnik, hogy a házasság és a család nem azonos, hiszen külön említi az Alaptörvény, azonban valamelyest talán összetartozó fogalmaknak tekinti ezeket a jogalkotó, mivel egy bekezdésen belül szerepelnek, mint legfelsőbb szintű jogi deklaráció.¹¹ Ezt meg is erősíti az említett bekezdés következő mondatában, amely rögzíti, hogy a családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony. Sajnos ez sem nyújt közvetlen segítséget az értelmezéshez – hiszen a nevezett viszonyokat a *családi kapcsolat alapjaként* fogja fel, viszont ugyanezen cikk (3) bekezdése alapján a családok védelmét sarkalatos törvény szabályozza. E sarkalatos törvény a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény. E jogszabály 2012. július 1-jén hatályba lépett 7. § (1) bekezdése szerint a család a természetes személyek érzelmi és gazdasági közösségét megvalósító olyan kapcsolatrendszer, amelynek alapja egy férfi és egy nő házassága vagy egyenes ági rokoni kapcsolat, vagy a családba fogadó gyámság. Megszületett egy definíció tehát, amely – bár más jogág kapcsán, de – fogalmi keretet biztosíthat a Btk. vizsgált XX. fejezetének címében szereplő „család” – mint védendő jogi tárgy – értelmezéséhez.

Jogi tisztánlátásunk elérkezni vélt pillanata feletti örömlünket azonban beárnyékolja az Alkotmánybíróság határozata, ugyanis a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény 7. § és 8. §-ai alaptörvény-ellenességének megállapításáról és megsemmisítéséről szóló 43/2012. (XII. 20.) AB határozat megsemmisítette az említett definíciót tartalmazó 7. §-t.¹² A Polgári Törvénykönyvről szóló

¹⁰ Az újabb tendenciákhoz lásd Miklós Tihanyi et al.: Correlation between female identity in civil society and criminal repression in Hungary and Russia. *Russian Law Journal*, 8. (2020), 4. 94–101.

¹¹ Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a jogalkotó a házasságot és a családot nem kapcsolja össze: „az Alaptörvény L) cikke a házassággal egy mondatban, de külön fordulatban, önállóan »védi« a családot, mint »a nemzet fennmaradásának alapját«, és a két fogalmat nem kapcsolja össze”. Lásd részletesen a 43/2012. (XII. 20.) AB határozat 4.1. pontját.

¹² Az AB a határozat indokolásában – egyebek mellett – kimondta, hogy „ezzel összefüggésben az Alkotmánybíróság arra is rámutat, hogy egyéb jogterületeken, más hatályos jogszabályokban, más és más kontextusban (önálló, az adott jogszabályra nézve irányadó meghatározás nélkül) számos helyen fellelhető a család-kifejezés, vagyoni viszonyok rendezésével, támogatások elosztásával,

2013. évi V. törvény – mint magánjogunk alapköve – használja, de szintén nem definiálja a család fogalmát. Miként nem rendezi azt a kérdést sem – talán nincs is rá szükség –, hogy a családi kapcsolat és a kapcsolattartás milyen viszonyban áll egymással?

A kapcsolattartás – jogosultságként értelmezve – feltételezi a családot (még ha annak jogi fogalmát nem is ismerjük)? Érdekes – bár a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása nevű bűncselekmény szempontjából büntetőjogi relevanciával nem bíró körülmény –, hogy a Ptk. a kapcsolattartás kérdéskörét „A szülői felügyeleti jog gyakorlása” című, Negyedik könyv Negyedik rész XVIII. Fejezetében rendezi – függetlenül attól, hogy kik közötti kapcsolattartásról van szó. A Ptk. 4:178. § (1) bekezdése elsőként rögzíti, hogy a gyermeknek joga, hogy külön élő szülőjével személyes és közvetlen kapcsolatot tartson fenn. A Btk. tényállásában szereplő „kiskorú” tehát mindenekelőtt a „gyermek”. Szintén az (1) bekezdés mondja ki, hogy a gyermeket nevelő szülő vagy más személy köteles a zavartalan kapcsolattartást biztosítani. A Btk. vizsgált deliktuma tehát felfogható akként (is), mint a jelen, gyermeket nevelő személy számára előírt jogszabályi – törvényi szintű – kötelezettség nem teljesítésének szankcionálására irányuló fenyegetés. Igaz ez abban az esetben is, ha a büntetőjogi felelősség megállapításához az említett polgári jogi kötelezettség megszegésétől még hosszú út vezet, amely – a Btk. normaszövegéből kiindulva – más jogi aktusokkal van kikövezve. A Ptk. hivatkozott § (2) bekezdése ugyanakkor – a gyermekétől külön élő szülő tekintetében – úgy fogalmaz, hogy „jogosult és köteles” gyermekével kapcsolatot tartani (ha a bíróság vagy a gyámhatóság eltérően nem rendelkezik). E kötelezettség elmulasztásához ugyanakkor a vizsgálódás fókuszában álló deliktum büntetőjogi jogkövetkezményeket nem fűz, sőt – önmagában e kötelezettségre alapozva – másik sem.

De nem zárhatjuk még le a család és a kapcsolattartás közötti (meglévő?) összefüggésre irányuló elemzésünket, hiszen a jogalkotó tovább is részletezi a kapcsolattartásra jogosultak személyi körét, és ezen részletezésnek a korábban már említett családfogalom szempontjából is jelentősége van. A 4:179. § (3) bekezdése alapján a kapcsolattartásra – ha a gyermek hosszabb időn keresztül a háztartásában nevelkedett – kérelmére feljogosítható a volt mostohaszülő, nevelőszülő, gyám és az is, akinek a gyermekekre vonatkozó apasági vélelmét

kedvezmények juttatásával, közös lakáshasználat kérdéseivel, különböző hivatali összeférhetetlenségi szabályokkal, büntetőjogi könnyítésekkel vagy szigorításokkal stb. kapcsolatban. Ez az állapot pedig – főleg, ha a jogalkalmazó megkísérli e szerteágazó jogszabályok család-kifejezéseit a Cstv. által adott család-fogalommal összhangban interpretálni – párhuzamos vagy éppen egymással ütköző értelmezésekhez, és ebből kifolyólag bizonytalan, kiszámíthatatlan jogalkalmazási gyakorlatához vezet.” [43/2012. (XII. 20.) AB határozat 4.5. pontja.]

a bíróság megdöntötte.¹³ Ez a – jogi értelemben akár „kvázi szülői” körnek tekinthető csoportra vonatkozó – szabály egyértelmű manifesztációja annak, hogy a Ptk. szintjén is eltér a vér szerinti családtagok és a jogi értelemben vett családtagok köre, hiszen a 4:178. §-ban rögzítették a „külön élő szülő”-re vonatkozni. Ők azok, akiket vér szerint vagy a jog alapján szülőnek tekint a polgári jog. Ez azért fontos, mert ekként nem – s a kapcsolattartás szempontjából sem – szükséges az életközösségben történő korábbi együttélés, de még akár az érzelmi kötődés sem. Bár talán nem ez a tipikus, de nem kizárható eset a Ptk. 4:103. §-a alapján történő, az apaság bírósági határozaton alapuló megállapítása. Ilyen esetben az apa jogi szempontból bizonyosan „szülő”-nek fog minősülni, függetlenül akár attól is, hogy soha nem állt fent élet- és érzelmi közösség az anyával, illetőleg a gyermekkel. Ebben az esetben az apát (és a gyermeket is) megilleti a kapcsolattartás joga, az apát pedig terheli annak kötelezettsége is. Egy ilyen konstrukcióban ugyanakkor nehéz köznyelvi értelemben felfogott családról beszélni, ám az anya mégis lehet tettese a vizsgált tényállásnak. S hogy tovább kövessük a polgári jog vonatkozó szabályait: a Ptk. 4:179. § (1) bekezdése szerint a kapcsolattartásra a nagyszülő, a testvér és – ha a szülő és a nagyszülő nem él, vagy a kapcsolattartásban tartósan akadályozva van, vagy a kapcsolattartási jogát önhibájából nem gyakorolja – a gyermek szülőjének testvére és szülőjének házastársa is jogosult. A nagyszülő és a testvér kétségtelenül illeszkedik a köznyelvi családfogalomba, de vajon „a gyermek szülőjének testvére és szülőjének házastársa” is ide tartozó lenne? Még akkor is felmerülhet ez bennünk kérdésként, ha a törvény „végső esetben” teszi számukra lehetővé a kapcsolattartást.¹⁴

Az előbbiekből talán látható, hogy milyen bonyolult a kapcsolat a család, valamint a rokonság fogalmiságát illetően. Tekintettel arra, hogy a Btk. XX. fejezete sem határozza meg a család fogalmát, kénytelenek voltunk a magánjog területéhez – mint a kérdés tekintetében anyajogágnak tekintendő területhez – fordulni. Nem igazán kaptunk azonban segítséget. Nem igazán tudjuk a család – mint objektív kategória – fogalmába tartozóként elhelyezni a kapcsolattartás lehetőségét, pontosabban nem kizárólagos formában; igaz mindez akkor, ha

¹³ E bekezdéssel a jogalkotó tehát kibővíti a tényállásban szereplő kapcsolattartásra jogosultak (mint sértettek) potenciális körét. Arra ugyanakkor feltétlenül utalni kell, hogy ők feljogosíthatók csupán a kapcsolattartásra, tehát nem *ipso iure* tartoznak a kapcsolattartásra jogosultak körébe. Nyilván ilyenkor azt kell vizsgálni, hogy fennáll-e az az érzelmi tartalom (szükséglet), amely indokolhatja a kapcsolattartás jogának biztosítását.

¹⁴ Miként már utaltunk rá, külön érdekes kérdéseket vet fel, hogy a Ptk. miért „A szülői felügyeleti jog gyakorlása” című fejezetben helyezi el az azon személyekkel kapcsolatos szabályokat, akiket a törvény nem ért „szülő” alatt? Persze nem csupán a polgári jog vonatkozásában tehetnének fel ilyen szerkesztésembeli kérdéseket...

a családot együtt élő közösségként fogjuk fel. Ha érzelmi közösségként – amely nem feltételezi szükségképpen az együttélést –, akkor talán könnyebb lehet a helyzet. Bár a Btk. hivatkozott tényállása objektivizál, s nem tekinti a tényállás-szerűséghez tartozónak az együttélést. Ez a kapcsolattartásra vonatkozó polgári jogi szabályokból is következik, hiszen az együtt élő személyek közötti kapcsolattartás – talán – adottnak tekinthető. A Ptk. egyébként kevésbé konzekvensen, hol használja a „különélő” jelzőt, hol mellőzi, nem könnyítve meg a kérdés iránt érdeklődő közönség gondolkodását. Kérdés tehát, hogy akkor milyen személyi kört érthetünk a család – mint a fejezetcímbe szereplő kifejezés – büntetőjogi fogalma alatt? Megjegyzendő, hogy a büntetőjog inkább a hozzátartozó kifejezést használja (amit egyébként a polgári jog is ismer), s törekszik elkerülni a bizonytalan tartalmú kifejezést. Persze – a szabályozás sajátosságai okán – a polgári jog nem feltétlenül élhet ennek a lehetőségével.

A fenti fejtegetés talán rámutatott arra, hogy a Btk. XX. fejezetének címében szereplő „gyermekek érdekeit sértő” jelző irányadó a vizsgált tényállás tekintetében, de nem kizárólagosan. A címbe szereplő „család elleni” fordulathoz viszont – a családot jogi értelemben véve – nehezen kapcsolható.¹⁵ Ennek csupán egyik oka, hogy a különböző normaszövegek nem definiálják, hogy pontosan mit értünk „család” alatt. Egy további ok lehet, hogy – figyelembe véve a különböző normákban körülírt főbb jellemzőit – a jogalkotó által ideáltípusként megálmodott család esetében fel sem merülhet a kapcsolattartás kérdése, hiszen az egy szeretetben együtt élő érzelmi és gazdasági közösség. Sajnos a valóság nincs mindig tekintettel a jogalkotó elvárásaira...

Tovább vizsgálva a tényállást azonban elgondolkozhatunk egy objektív – bár törvénybeli elhelyezését tekintve nem feltétlenül kézenfekvő, illetőleg adekvát – jogi tárgyon is. Ennek érdekében fel kell idéznünk a tényállás egy elemét: kizárólag abban az esetben kerülhet megállapításra a bűncselekmény, ha az elkövető – egyebek mellett – a kapcsolattartás kikényszerítése érdekében alkalmazott bírság kiszabását követően is folytatja magatartását. Ebből kiindulva a tényállás csupán azt követően „aktiválható”, ha legalább egy esetben sor került a tényállásban nevesített bírság kiszabására. Az említett bírság a bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról szóló 2017. évi CXVIII. törvény 22/D. § (2) bekezdés b) pontja szerinti bírság. Ennek kiszabására kizárólag bíróság jogosult.¹⁶ Ebből kiindulva arra a következtetésre juthatunk, hogy a bírósági döntésben (a bírságot kiszabó végzésben) foglalt kötelezettség érvényesítését – illetőleg azt is – szolgálja

¹⁵ Arra csupán az említés szintjén célszerű utalni, hogy a Btk.-fejezet címében a „gyermek” és a „család” szerepel; többes számban, illetve egyes számban.

¹⁶ A határozat formája – a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény 174. § c) pontja alapján – végzés.

a nevezett tényállás. Ez abból a szempontból érdekes megoldás, hogy nem minden nem teljesítést követő végrehajtási bírság következménye manifesztálódik a büntetőjog terrénumában. Vélhetően a kapcsolattartási jog kikényszerítésének fokozatossága tükröződik jelen rendelkezésben, hiszen nem minden bűncselekmény megállapíthatóságának törvényi előfeltétele a bírság kiszabása.¹⁷ Lehet tehát olyan – kevésbé exponált – aspektusa is a vizsgált deliktum jogi tárgyának, amely figyelemmel van e bírságot kiszabó végzésben megnyilvánuló, a mögött meghúzódó autoritásra, s büntetőjogi jogkövetkezménnyel fenyegeti azt, aki nem tartja tiszteletben (nem teljesíti) a bírság kiszabásának alapjául szolgáló anyagi jogi kötelezettségét, s ezenkívül a bíróság közhatalmi döntését is negligálja (hiszen a bírságolás nem éri el célját, a tényállásban: „a kapcsolattartás kikényszerítése érdekében alkalmazott bírság kiszabását követően is önhibájából akadályozza”).

Összefoglalva tehát akként fogalmazhatjuk meg a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása nevű bűncselekmény jogi tárgyát, hogy a bírósági döntés érvényesülésén keresztül, a jogosultak kapcsolattartásához való jogának biztosításához fűződő társadalmi érdek.

¹⁷ Gondoljunk például a tartási kötelezettség elmulasztására [Btk. 212. § (1) bekezdés].

Irodalomjegyzék

- Blaskó Béla: Btk. XX. fejezet – A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In Blaskó Béla (szerk.): *Büntetőjog. Különös rész I.* Budapest–Debrecen, Rejtjel, 2018. 191–220.
- Csapucha Bernadett: Büntetőjogi beavatkozás a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása esetén. *Iustum Aequum Salutare*, 16. (2020), 2. 129–146.
- Csink Lóránt: Házasság és család. *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, 2018. Online: <https://ijoten.hu/szocikk/hazassag-es-csalad>
- Görgényi Ilona: XX. fejezet – A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In Horváth Tibor – Lévay Miklós (szerk.): *Magyar büntetőjog. Különös rész.* Budapest, Wolters Kluwer, 2013. 203–223.
- Lajtár István: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In Polt Péter (szerk.): *Új Btk. kommentár.* Budapest, NKTK, 2013. 61–62.
- Márki Zoltán: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In Kónya István (szerk.): *Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára.* Budapest, HVG-ORAC, 2016. 787–797.
- Tihanyi, Miklós – Szabolcs Mátyás – Vince Vári – Kristina Krasnova – Maria Volkova: Correlation between female identity in civil society and criminal repression in Hungary and Russia. *Russian Law Journal*, 8. (2020), 4. 92–108. Online: <https://doi.org/10.17589/2309-8678-2020-8-4-92-108>
- Tóth Mihály: A precedensek csapdái. In Madai Sándor – Pallagi Anikó – Polt Péter (szerk.): *Sic itur ad astra. Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére.* Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 515–522.